

Η εισήγηση του Μητροπολίτη Λαρίσης στην ΛΕ΄ Πανορθόδοξη Συνδιάσκεψη για θέματα αιρέσεων και παραθρησκειών

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Λαρίσης και Τυρνάβου](#)

Κατά τη δεύτερη συνεδρία στην ΛΕ΄ Πανορθόδοξη Συνδιάσκεψη για θέματα αιρέσεων και παραθρησκειών της 5ης Νοεμβρίου, ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λαρίσης και Τυρνάβου κ. Ιερώνυμος ανέπτυξε εισήγηση με θέμα «ο Ιουλιανός ο Παραβάτης στη συνείδηση της Εκκλησίας, βάσει των έργων των Αγίων Πατέρων Γρηγορίου του Θεολόγου και Κυρίλλου Αλεξανδρείας».

Σημειώνεται ότι με απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος και υπό την αιγίδα του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερωνύμου, πραγματοποιήθηκε από 4 έως 6 Νοεμβρίου 2025, με την φιλοξενία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κίτρους, Κατερίνης και Πλαταμώνος κ. Γεωργίου, η ΛΕ΄ Πανορθόδοξη Συνδιάσκεψη Εντεταλμένων Ορθοδόξων Εκκλησιών και Ιερών

Μητροπόλεων για θέματα αιρέσεων και παραθρησκείας, με θέμα «νεοπαγανισμός, όψεις και πρακτικές».

Η έναρξη της συνδιασκέψεως πραγματοποιήθηκε την Τρίτη 4, Νοεμβρίου στο συνεδριακό κέντρο της Ιεράς Μητροπόλεως Κίτρους, Κατερίνης και Πλαταμώνος «ο Άγιος Φώτιος», με αγιασμό τον οποίον τελέσει ο Πρόεδρος της Συνοδικής Επιτροπής επί των Αιρέσεων, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πειραιώς Κ. Σεραφείμ.

Το πλήρες κείμενο της εισηγήσεως του Μητροπολίτη Λαρίσης παρατίθεται αμέσως κατωτέρω:

* * *

Ο ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ Ο ΠΑΡΑΒΑΤΗΣ ΣΤΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Τοῦ Μητροπολίτου
Λαρίσης καί Τυρνάβου κ. Ἱερωνύμου

Δεινὸν Ἰουλιανοῖο κράτος,
Ψυχῶν ὀλετῆρος,
Οὗ Θεόθεν πληγέντος,
Ἐπεὶ μόθον ἤρατο Χριστῷ,
Θερμὸν ἔτι ζείουσα κόνις,
Μέγα τάρβος ἀλιτροῖς.

(Γρηγορίου Θεολόγου, Παρθενίης ἔπαινος, PG 37,52)

Μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἀκόμη καί ἐπιθετική ἡ παρατεθεῖσα στροφή ἀπὸ τό ποίημα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Παρθενίης ἔπαινος», στήν πραγματικότητα ὅμως, ἐκφράζει ὄχι ἐχθροπάθεια ἢ χαιρεκακία, ἀλλά ἀνακούφιση γιά τό γεγονός ὅτι ἐξέλιπε πλέον ἓνα καθεστώς ἐχθρικό γιά τήν Ἐκκλησία καί ὀπισθοδρομικό γιά τήν Αὐτοκρατορία. Το γεγονός αὐτό ἀποδεικνύεται ἀπό ἓνα ἄλλο ἀποσπασμα, ἀπό τόν Δ΄ Λόγο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅπου ἀναγνωρίζοντας τή συνετή διοίκηση τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ Ἅγιος παραδέχεται πῶς «ἡ δρόμος μὲν ἀνεκτῶς διοικούμενος καί φόρων ἄνεσις καί ἀρχόντων ἐκλογή καί κλοπῶν ἐπιτίμῃσις καί τᾶλλα ὅσα τῆς προσκαίρου καί ἀκαριαίας μακαριότητος καί φαντασίας, μεγάλην ἔμελλε τῷ κοινῷ παρέξειν τήν ὠφέλειαν καί περιθρυλλεῖσθαι ὑμῶν ἔδει τὰ ὧτα τούτων ἐπαινουμένων». Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἀκριβοδίκαιος ὢν, μπορεῖ

καί ἐπαινεί τήν προσφορά, τήν ἴδια στιγμή πού ψέγει καί καυτηριάζει τό ἄηθες ἥθος, τήν προβληματική νοοτροπία καί τήν ἀδιανόητη κατίσχυση τοῦ ψεύδους, ἔστω καί προσωρινά, ἔναντι τῆς ἀληθείας. Γι' αὐτό καί οἱ δύο Στηλιτευτικοί του Λόγοι κατά τοῦ Αὐτοκράτορα Ἰουλιανοῦ, δέν ἀποπνέουν, θά μπορούσαμε νά ποῦμε μέ σημερινή ὀρολογία, ρατσισμό ἢ τοξικότητα. Μεταφέρουν περισσότερο τήν ἀπογοήτευσή του γιά ἕναν παλιό συμφοιτητή, μέ τόν ὁποῖον ἔζησαν πολλά κοινά, βρέθηκαν σέ ἀντίπαλα στρατόπεδα, ὁ Γρηγόριος ὅμως, δέν τόν μίσησε ποτέ, ἀπλῶς διαπιστώνει τό πόσο χαράμισε τίς ἱκανότητές του καί διέψευσε προσδοκίες ὁ Ἰουλιανός μέ τό νά μένει ἐγκλωβισμένος στήν ἀπό πολλοῦ νεκρή ἰδέα τῆς «ἐνδοξης ἀρχαιότητας». Παρενθετικά ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά διαπιστώσουμε ὅτι ἡ κατά περιόδους ἐμμονή στή νεκρή ἰδέα τῆς «ἐνδοξης ἀρχαιότητας», μόνο ἀποπροσανατολισμό καί ζημιογόνες περιπέτειες προσέφερε.

Ἡ ἀνάληψη τοῦ θρόνου ἀπό τόν γνῶριμό του ἀπό τά φοιτητικά τους χρόνια, Ἰουλιανό, κάνει τόν Γρηγόριο νά ἀγανακτεῖ μέ τό σκάνδαλο ἐνός αὐτοκράτορα πού ἀνατράφηκε χριστιανικά, ἄν καί περισσότερο ἀπό ἡμιαρειανούς, ἀλλά πολιτεύεται εἰδωλολατρικά, ὑποστηρίζοντας τήν ἐπικράτηση τῆς ἀρχαίας θρησκείας καί τόν παντοειδῆ ἐξοβελισμό τῶν χριστιανῶν ἀπό τήν κοινωνία καί τίς ἐξουσιαστικές καί μορφωτικές δομές. Κατά τή διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀντιδρᾷ σέ πολλά, μέ ὄπλο τή ρητορική του δεινότητα, διαμαρτυρόμενος γιά τίς ἐνέργειες τοῦ αὐτοκράτορα, οἱ δύο ὅμως «Στηλιτευτικοί λόγοι κατά Ἰουλιανοῦ» δέν συντάσσονται ἐνῶ ὁ Ἰουλιανός ζεῖ, ἀλλά μετά, κατά τούς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου, ὡς ἀντίδραση στήν προσπάθεια τῶν ἐναπομεινάντων ὁπαδῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ καί τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων, νά τόν θεοποιήσουν. Τότε καί μόνον τότε, ὁ Γρηγόριος αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά ἀποδομήσει τό φαινόμενο «Ἰουλιανός» καί νά τόν ἀναδείξει ὡς ἀποστάτη, προασπιζόμενος τήν ἀλήθεια καί θέλοντας νά ἀποφύγει τά χειρότερα. Ὁ ἴδιος, στήν 101η ἐπιστολή του θά γράψει: «καί οὐδέ νῦν, εὖ ἴσθι, ταῦτ' ἄν ἐγράψαμεν, εἰ μή τήν ἐκκλησίαν ἐωρῶμεν διασπωμένην καί τεμνομένην καί ταῖς ἄλλαις τερατείαις καί τῷ νῦν συνεδρίῳ τῆς ματαιότητος». Δέν γράφει λοιπόν, ἀπό μίσος ἢ ἀντιπάθεια στόν Ἰουλιανό, ἀλλά ἀπό πνευματική ἀνάγκη, ὑπηρετῶντας τό πρόταγμα νά ἀναδειχθεῖ ἡ ἀλήθεια.

Καί στήν ἀνάγκη αὕτη στρατεύει ὅλα τά χαρίσματα πού τοῦ ἔδωσε ὁ Ἅγιος Θεός. Ὁ G. Kennedy, στήν Ἱστορία τῆς Κλασσικῆς Ρητορικῆς, γράφει γιά τόν Γρηγόριο τόν Θεολόγο ὅτι εἶναι: «(...) ἕνα ἀπό τά ἐξοχότατα πνεύματα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου (...), λαμπρός ρήτορας, κομψός ἐπιστολογράφος καί ἐμπνευσμένος ποιητής, πού διαθέτει λόγο τεκμηριωμένο θεολογικά καί ἐνδελεχῆ φιλολογικά. (...) Ὁ Ναζιανζηνός εἶναι ἡ πιό σημαντική φυσιογνωμία στή σύνθεση τῆς ἐλληνικῆς ρητορικῆς καί τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ μεγαλύτερος Ἑλληνας ρήτορας ἀπό τήν ἐποχή

τοῦ Δημοσθένη.». Παρόμοια ὁ Brooks Otis, στό βιβλίο του «The Throne and the Mountain: An Essay on St. Gregory Nazianzus», ἀναφερόμενος στίς ἐντάσεις τοῦ λόγου τοῦ Γρηγορίου, τίς ἐπεξηγεῖ ὡς ἀλληλεπίδραση τῶν «τριῶν μεγάλων ζητημάτων»: τό «ζήτημα τοῦ κόσμου» ἢ ἡ σύγκρουση μεταξύ τῶν χριστιανικῶν θεσμῶν καί τῆς νομοθεσίας τῆς Αὐτοκρατορίας, τό «πνευματικό – θεολογικό ζήτημα», τό ὁποῖο προκύπτει ἀπό τήν προσπάθεια νά ἐρμηνεύσει τά Ἱερά Κείμενα μέ τή σαφῆ βοήθεια τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφικῆς παράδοσης, καί τό «ζήτημα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ», τό ὁποῖο περιελάμβανε τόσο τή χριστιανική πρόσληψη τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅσο καί χριστιανική δράση σέ ἕναν ἀνήθικο καί ὑποκριτικά θρησκευόμενο κόσμο. Μήν ξεχνᾶμε ὅτι οἱ Καππαδόκες Πατέρες στό σύνολό τους, ὡς ἄριστοι νομικοί, ὑποστήριξαν τό ζήτημα τῆς «ἀνακαθάρσεως τῶν παλαιῶν νόμων» καί τῆς μετατροπῆς τῆς νομοθεσίας «ἐπὶ τό φιλανθρωπότερον», δηλαδή ἐκχριστιανισμοῦ της. Πρωτοστάτης στό σημεῖο αὐτό καί ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μιᾶς πού οἱ δύο στηλητευτικοί του πού ἐξετάζουμε ἐδῶ, εἶχαν ὡς οὐσιαστικό ἀποδέκτη τόν Αὐτοκράτορα Μέγα Θεοδοσίο. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τόν Ἅγιο Κύριλλο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος γράφει τούς πολλούς Στηλιτευτικούς του ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὑπό τήν πίεση μιᾶς κρυφῆς λατρείας στήν Ἀλεξάνδρεια, προκειμένου ὁ Αὐτοκράτορας Θεοδοσίος νά παρέμβει νομοθετικῶς. Τελικά στά χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου τοῦ νεώτερου ἢ μικροῦ, ἔχουμε τήν ἐκδοση τοῦ Θεοδοσιανοῦ Κώδικα, τήν πρώτη κωδικοποίηση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἀπό τά χρόνια τοῦ Δωδεκάδελτου Νόμου καί οὐσιαστικό πρόδρομο τῆς Ἰουστινιάνειας Νομοθεσίας, ἡ ὁποία θά παγιώσει τήν ὀργάνωση τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καί τῆς κοινωνίας, καθῶς καί τή θέση τῆς Ἐκκλησίας μέσα σέ αὐτά.

Ἐξηγῶντας ὁ ἴδιος ὁ Γρηγόριος τόν τρόπο πού ἀναπτύσσει τήν ἐπιχειρηματολογία του θεωρεῖ ὅτι πρέπει: «ὡς μυστικῶς τά μυστικά φθέγγεσθαι καί ἀγίως τά ἅγια» (Πρός Εὐνομιανούς 5, 19-20). Θεολογεῖ ὀρθόδοξα ἀκόμη κι ὅταν καταφεύγει στίς ἐπινοήσεις τῶν Νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων, γιά νά προσδιο-ρίσει σαφέστερα φράσεις τῆς «θεωρητικῆς» θεολογίας του, ἀκολουθῶντας ἄλλους Πατέρες πού στόν ἀντιαιρετικό ἀγῶνα καταπολεμοῦν ἀποτελεσματικότερα τούς πολεμίους τῆς Πίστewς μέ τά ἴδια τους τά ὄπλα: «σφόδρα δὲ καταπο-λεμοῦνται οἱ πολέμιοι ὅταν τοῖς αὐτῶν ὄπλοις χρώμεθα κατ' αὐτῶν, (...) εὐγλωττίας χάριν καὶ γυμνασίας τοῦ νοῦ» (Σωκράτης, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, 3, 16). Κριτήριο καί στόχος, ἡ ὑπεράσπιση τῆς δογματικῆς ἀλήθειας καί ἡ ταύτιση μέ τήν Πίστη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἐπιμένοντας νά ἀναλύει καί νά ἐφαρμόζει τή ρητορική του τακτική, ὡς τακτική τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ὁρθόδοξης Πίστewς, λέει ὅτι ὁ Ὁρθόδοξος ἀπολογητής μιᾶ: «δογματικῶς, ἀλλ' οὐκ ἀντιλογικῶς. ἀλιευτικῶς, ἀλλ' οὐκ Ἀριστοτελικῶς. πνευματικῶς, ἀλλ' οὐ κακοπραγμο-νικῶς. ἐκκλησιαστικῶς, ἀλλ'

οὐκ ἀγοραίως. ὠφελίμως, ἀλλ' οὐκ ἐπιδεικτι-κῶς» (Γ' Εἰρηνικός 12, PG 35, 1164 CD).

Σύμφωνα μέ τόν π. Γ. Φλορόφσκυ, «ὁ τέταρτος αἰῶνας εἶναι σημαντικός γιατί εἶναι χρόνος μεταβατικός. Ἦταν τό τέλος τῆς προηγούμενης ἐποχῆς, ὅχι ἡ ἀρχή μιᾶς νέας περιόδου» (π. Γ. Φλορόφσκυ, Οἱ Ἀνατολικοί Πατέρες τοῦ τε-τάρτου αἰῶνα, σ. 19). Γι' αὐτό και ὁ Ἰουλιανός ἐπιμένει νά ἐπαναφέρει τήν πα-γανιστική λατρεία, ὡς ἀντίδραση στό τέλος πού ἐπέρχεται. Ἀγωνίζεται νά ὑπο-νομεύσει τήν Ἐκκλησία ὁραματιζόμενος τήν ἀποκατάσταση τῆς ἐθνικῆς θρη-σκείας, σέ μιά περίοδο πού ἡ τελευταία εἶχε παρακμάσει, ἰδιαίτερα στό ἀνατο-λικό τμήμα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἐμμονή του γιά τήν εἰδωλολατρία, τόν παγα-νισμό καί τή θεοσοφία δικαιολογεῖ τό διάταγμα τῆς 4ης Φεβρουαρίου 362, μέ τό ὁποῖο ἀποκαθίσταται ἐπίσημα ἡ ἐθνική λατρεία, ἀνοίγουν οἱ ναοί καί οἱ θεοί λατρεύονται καί πάλι μέ τέλεση θυσιῶν στούς βωμούς, μαγικές τελετές καί μα-ντεία. Μιά ἱστορικοδικαιική παρένθεση. Στά πλαίσια ἀντεκδικήσεως ἔναντι τοῦ ἀποστάτη προκατόχου του, τά ἀντίστοιχα διατάγματα τοῦ Μεγάλου Θεοδοσί-ου, ἀναιροῦν συστηματικά καί σέ βάθος χρόνου τό κάθε σημεῖο τοῦ ἀντιχριστι-ανικοῦ διατάγματος, συνήθως ὡς κλιμάκωση μετά ἀπό στασιασμούς εἰδω-λολατρῶν. Στίς 2 Μαΐου τοῦ 381 ἐκδίδεται τό λεγόμενο «ἔδικτο κατά τῶν ἀπο-στατῶν», μέ τό ὁποῖο τιμωροῦσε μέ πλήρη στέρηση δικαιωμάτων δικαιοπραξίας ὅλους τούς πρώην χριστιανούς, πού ἐπέστρεφαν στήν ἐθνική θρησκεία ἐκουσί-ως. Στίς 21 Δεκεμβρίου τοῦ 382 ἀπαγόρευσε μέ ποινή θανάτου καί δήμευση τῆς περιουσίας τῶν ἐνόχων ἐθνικῶν (πού χαρακτηρίζονται «παράφρονες» καί «ἰε-ρόσυλοι»), κάθε μορφή θυσίας, μαντικῆς, ψαλμωδιῶν πρός τιμή τῶν θεῶν ἢ τίς ἀπλές ἐπισκέψεις σέ ἀρχαίους ναούς. Τό 384 διέταξε τήν κατεδάφιση ἢ τό σφράγισμα εἰδωλολατρικῶν ἱερῶν καί ὑπέγραψε νέα ἀπαγόρευση τῶν θυσιῶν, ἐνῶ στίς 24 Φεβρουαρίου τοῦ 391 ἀνανέωσε τήν πλήρη ἀπαγόρευση τῶν θυσι-ῶν, καθώς καί τῶν ἀπλῶν ἐπισκέψεων σέ εἰδωλολατρικούς ναούς.

Ἐπιστρέφουμε στόν Ἰουλιανό. Θέλοντας νά περιορίσει τόν ἐγκαθιδρυμέ-νο σέ μεγάλες καί κομβικές πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας Χριστιανισμό, κατέφυγε στή συνήθη πρακτική τῶν διωγμῶν ἐναντίον τους. Συνάμα ὅμως καί γιά πρώτη φορά, Αὐτοκράτορας ἀσχολεῖται μέ τή θεωρητική πολεμική ἐναντίον τῶν Χρι-στιανῶν μέσω τῶν συγγραμμάτων του. Περίφημο τό «Κατά Γαλιλαίων», καθώς καί τό «Μισοπῶγων», ὅπου χλευάζει τή χριστιανική λατρεία καί ἀμφισβητεῖ τή Χριστιανική ἠθική. Ταυτόχρονα σαρκάζει καί εἰρωνεύεται τά δόγματα τῆς Πί-στεως, ἀποδεικνύοντας γιά μιά ἀκόμη φορά στήν ἱστορία πῶς ἡ εἰρωνία εἶναι τό ὄπλο ὁποιοῦ δέν ἔχει ἐπιχειρήματα. Αὐτά ὅλα δίνουν τό δικαίωμα στόν Γρη-γόριο τόν Θεολόγο νά στοιχειοθετήσει τόν χαρακτηρισμό ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ ὡς ἀποστάτη, στηριζόμενος κυρίως στό ὅτι ὁ αὐτοκράτορας πρῶτον, προσ-πάθησε νά

έπαναφέρει τήν αρχαία έλληνική θρησκεία εφαρμόζοντας πολιτική μίσους και διωγμών κατά τών Χριστιανών, και δεύτερον στό ότι άν και βαпти-σμένος και κατηχημένος ζώντας σέ περιβάλλον χριστιανικό, άρνεϊται τή Χρι-στιανική Πίστη μετά βδελυγμίας, χωρίς νά άναγνωρίζει τό παραμικρό καλό (Μ. Άνάστου, «Ή άντίδραση τών έθνικών επί τοϋ αύτοκράτορος Ίουλιανοϋ (361- 363) και ή πολεμική του κατά τών Γαλιλαίων», στό: Ίστορία τοϋ Έλληνικοϋ Έ-θνους, τόμ. Ζ΄ , σ.σ. 340-345).

Έπαναλαμβάνουμε όμως και τονίζουμε πώς ό Γρηγόριος ό Ναζιανζηνός βάλλει έναντίον τοϋ Ίουλιανοϋ μετά τόν θάνατο του, μέ κύριο στόχο τήν προ-σωπικότητά τοϋ άποστάτη, ως άπειλή για τήν ύπαρξη και ένότητα τής Έκκλη-σίας – μήν ξεχνάμε πώς ό Ίουλιανός επανέφερε άπό τήν έξορία τούς Άρειανό-φρονες ή Ήμιαρειανόφρονες Έπισκόπους σέ μιά προσπάθεια νά διχασθεϊ τό ποίμνιο μέσα άπό τήν παρουσία τριών και τεσσάρων πολλές φορές Έπισκόπων στήν Ίδια Έπισκοπή – αλλά και για νά άναστείλει τή λατρεία τοϋ προσώπου του στούς παγανιστικούς κύκλους, μιās πού μετά τό θάνατο τοϋ Ίουλιανοϋ, αύτός αντιμετωπίζεται ως άντικείμενο λατρείας στούς κύκλους τών νεοπλατωνικών, ως προσωπικότητα ύπερφυσικών διαστάσεων και δυνατοτήτων, μέχρι σημείου ή εικόνα του (όχι ό άδριάντας του) νά άναρτηθεϊ σέ ναούς και σπίτια, μεταξύ τών έφεστίων θεοτήτων, καθιστώντας τον άντικείμενο θρησκοληψίας μέ όρ-κους και προσευχές.

Γιά νά κατανοήσουμε καλύτερα τό τί είχε νά αντιπαλαίσει ό Γρηγόριος, αλλά και νά άντιληφθοϋμε γιατί ή θρησκοληψία ήταν κινητήριος μοχλός στίς άποφάσεις και ένέργειες τοϋ Ίουλιανοϋ, άς ρίξουμε μιά σύντομη ματιά στήν πνευματική του κατάρτιση. Πρῶτος του δάσκαλος ό έλληνιστής εϋνοϋχος Μαρ-δόνιος. Ός πρός τή χριστιανική παιδεία, πρῶτος του δάσκαλος ήταν ό άρειανός Έπίσκοπος Νικομηδείας Εϋσέβιος, υπό τήν κηδεμονία τοϋ όποίου είχε τεθεϊ ά-πό τήν ήλικία τών έξι έτών, καθώς και ό άρειανός μοναχός Εϋτρόπιος. Τό 342, μέ αύτοκρατορική έντολή ό Ίουλιανός και ό μεγαλύτερος άδελφός του Γάλλος, μεταφέρονται στό φρούριο Μάκελλο τής Καππαδοκίας και παραδίδονται στή φροντίδα τοϋ άρειανοϋ επισκόπου Καππαδοκίας Γεωργίου. Στή βιβλιοθήκη τοϋ επισκόπου αύτοϋ ό Ίουλιανός ανακάλυψε τά έργα πολλών άπό τούς αρχαίους Έλληνες συγγραφείς, καθώς και τούς τελευταίους Πλατωνικούς, Πορφύριο και Ίάμβλιχο. Τό 348 ό Ίουλιανός μεταβαίνει στήν Κωνσταντινούπολη, όπου σπου-δάζει ρητορική και φιλολογία μέ τόν έθνικό Νικοκλή και τόν Χριστιανό Έκηβό-λιο, μέχρι τό 351, όποτε μέ άπόφαση τοϋ Κωνσταντίου επιστρέφει στή Νικομή-δεια. Έκεϊ βρίσκει και μελετᾷ τίς σημειώσεις τών διαλέξεων τοϋ έθνικοϋ νεο-πλατωνικοϋ φιλοσόφου Λιβανίου, ένῶ άργότερα γίνεται μαθητής του. Ό Λιβά-νιος μύησε τόν Ίουλιανό στά Όρφικά μυστήρια και στή μαγεία, αλλά και στόν μυστικισμό, πείθοντάς τον ότι εκεί έγκείται ή σωτηρία τοϋ ανθρώπου. Ό θαυ-μασμός τοϋ

Ίουλιανοῦ γιά τόν νεοπλατωνικό φιλόσοφο Ἰάμβλιχο, συριακῆς κα-ταγωγῆς μαθητῆ τοῦ Πλωτίνου, τόν ὀδηγεῖ στήν Πέργαμο, ὅπου ζοῦσε ὁ τε-λευταῖος ἐν ζωῇ μαθητῆς του Αἰδέσιος. Συναντᾷ τούς δύο μαθητές του, Εὐσέβιο καί Χρυσάνθιο, μέ χαρακτηριστικές διαφορές μεταξύ τους, καθώς ὁ πρῶτος εἶ-ναι θιασώτης τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καί τῆς διαλεκτικῆς, ἐνῶ ὁ δεύτερος τῆς θεουργίας καί τῆς μαντικῆς. Ὁ Εὐσέβιος κάνει λόγο στόν Ίουλιανό γιά ἀκόμη ἕναν μαθητῆ τοῦ Αἰδεσίου, τόν Μάξιμο, ὁ ὁποῖος ἔμενε στήν Ἐφεσο καί τελοῦσε μυσταγωγικές τελετές. Αὐτά ὁ Εὐσέβιος τά θεωροῦσε ὡς παράλογα, γι' αὐτό καί προειδοποιεῖ τόν Ίουλιανό νά μήν ἐπηρεαστεῖ καί νά ἐπιμείνει στήν «διὰ τοῦ λόγου κάθαρσιν». Ὁ Ίουλιανός ὅμως, παραδίδεται στόν Μάξιμο καί προσηλώνεται σέ αὐτό πού ὀνομάζει «τελεστικήν καὶ μυσταγωγὸν φιλοσο-φίαν», μυσούμενος στά μυστήρια τῶν Χαλδαίων, τῆς Κυβέλης καί τοῦ Μίθρα, περσικῆς καταγωγῆς. Ὁ R. Browning τονίζει ὅτι: «στόν μεταῖαμβλίχειο νεοπλα-τωνισμό ὑπάρχει σύγχυση διδασκαλίας καί μύησης», γι' αὐτό μποροῦμε μέ ἀσφάλεια νά συμφωνήσουμε μέ τήν παρατήρηση τοῦ Λιβανίου ὅτι καί ὁ Ίουλι-ανός, «ὁ ἐν τελεταῖς μυρίαις ὁμιλήσας δαίμοσιν» εἶναι περισσότερο μύστης πα-ρά φιλόσοφος. Ὁ Μάξιμος μάλιστα, ὁ ὁποῖος θά μποροῦσε νά χαρακτηριστεῖ πνευματιστής μέ τή μοντέρνα ἔννοια τοῦ ὅρου, προκαλοῦσε ἐμφανίσεις «θεο-τήτων» σέ σπήλαιο στήν Ἐφεσο, ὅπου τό 351 ὁ Ίουλιανός βιώνει τήν πρώτη του «ἐπαφή» μέ τό ὑπερφυσικό. Στό πρόσωπό του, ἡ κλασική φιλοσοφία ἀλλοιώνε-ται τόσο, πού καταντᾷ μεταφυσική.

Ὁ Νεοπλατωνισμός στό πρόσωπο τοῦ Ίουλιανοῦ, θά γνωρίσει τή μετεξέ-λιξή του σέ μεταφυσική φορτωμένη μέ νεοπυθαγόρειες δοξασίες, μυθικές θεω-ρήσεις, δογματική ἀποδοχή τοῦ μυστικιστικοῦ καί τοῦ συγκεχυμένου ἀόριστου. Ἡ φιλοσοφία χάνει τόν λογικό στοχασμό καί ἐκτίθεται στήν ἐπιρροή ἀνατολί-τικων στοιχείων. Αὐτό συμβαίνει γιατί αἰσθάνονται τήν πίεση τοῦ Χριστιανι-σμοῦ καί τῆς ὀλοκληρωμένης προτάσεώς του γιά σωτηρία καί λύτρωση, στό ὁποῖο δέν ἔχουν κάτι νά ἀντιτάξουν. Κατά τόν Καθηγητή Θεοδ. Πελεγρίνη, «στήν πρῶμη χριστιανική περίοδο, στήν ἐλληνική φιλοσοφική δραστηριότητα συντελεῖται ἡ ὀλοκληρωτική ἀναγωγή τῆς φιλοσοφίας σέ μαγεία» (Θεοδ. Πε-λεγρίνης, Οἱ πέντε ἐποχές τῆς φιλοσοφίας, Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 2009, σ. 169), δηλαδή σέ θεουργία. Ὁ Τ. Βουρνᾶς ἐπισημαίνει τήν εὐκολία μέ τήν ὁποία τόν 4ο αἰ. ὁ Ἑλληνισμός δέχεται ξένους θεούς καί λατρευτικά ἥθη τῆς Ἀνατο-λῆς καθορίζοντας, ἔτσι, τήν ἀρχή τῆς παρακμιακῆς του πορείας (Τ. Βουρνᾶς, Ίουλιανοῦ Ἐπιστολαί, Ἰ. καί Π. Ζαχαρόπουλος, Ἀθήναι 1940, σ. 4.).

Αὐτά ὅλα πολεμᾷ μέ ἔντονη ἀγανάκτηση ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος γιά νά ἀναδείξει ὅτι τόν Ίουλιανό δέν τόν ἔνοιαζε ὁ Ἑλληνισμός, ἰδίως στήν κλασική του μορφή, ἀλλά τόν εἶχε καταλάβει ὁ μυστικισμός τῆς Ἀνατολῆς. «Ἀσία δὲ ἦν αὐτῷ τὸ τῆς ἀσεβείας διδασκαλεῖον, ὅση τε περὶ ἀστρονομίαν καὶ τὰς γενέσεις καὶ φαντασίαν

προγνώσεως τερατεύεται, καὶ τὴν ἐπομένην τούτοις γοητικὴν (μαγεία). (...) Βούλει, τᾷλλα παρεῖς, ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ἀναδράμω τῆς σῆς ἐμπληξίας, εἴτ' οὖν θεοβλαβείας; αὐτὸ δὲ πόθεν σοι τὸ μυεῖσθαι, καὶ τὸ μυεῖν, καὶ τὸ θρησκεύειν; Οὐ παρὰ Θρακῶν, καὶ ἡ κληῖσις πειθέτω σε; Τὸ θύειν δὲ οὐ παρὰ Χαλδαίων, εἴτ' οὖν Κυπρίων; Τὸ ἀστρονομεῖν δὲ οὐ Βαβυλώνιον; Τὸ δὲ γε-ωμετρεῖν οὐκ Αἰγύπτιον; Τὸ δὲ μαγεύειν οὐ Περσικόν; Τὴν δὲ δι' ὀνείρων μαντι-κὴν τίνων ἢ Τελμησέων ἀκούεις; Τὴν οἰωνιστικὴν δὲ τίνων; οὐκ ἄλλων ἢ Φρυ-γῶν, τῶν πρώτων περιεργασαμένων ὀρνίθων πτησίν τε καὶ κινήματα; Καὶ, ἵνα μὴ μακρολογῶ, πόθεν σοι τὸ καθ' ἕκαστον; οὐχ ἓξ ἑκάστων; ὦν πάντων εἰς ταὐτὸ συνελθόντων, ἓν δεισιδαιμονίας συνέστη μυστήριον;».

Ὅταν τὸ καλοκαίρι τοῦ 355 ὁ Ἰουλιανὸς φθάνει, κατόπιν παρακλήσεως τῆς Εὐσεβίας, συζύγου τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίου, ἡ ὁποία τὸν ἐπηρέαζε ὑ-πέρ τοῦ Ἰουλιανοῦ, στήν Ἀθήνα, ἔχει ἤδη διαμορφωμένες τίς παραπάνω ἀπό-ψεις του, ἂν καὶ τίς κρύβει ἐπιμελῶς. Ἐνθουσιάζεται μέ τὴν πόλη, ἀλλὰ δέν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ μείνει πολὺ. Γνωρίζει τοὺς δύο Καππαδόκες συμφοιτητές καὶ κατοπινούς πολεμίους του, Βασίλειο τὸν Μέγα καὶ τὸν Θεολόγο Γρηγόριο, μέ τοὺς ὁποίους δείχνει νὰ συνδέεται. Συνδέεται ἐπίσης, μέ τὸν ἱεροφάντη τῶν Ἑ-λευσινίων Μυστηρίων, Νεστόριο, ὁ ὁποῖος τὸν μύησε σέ αὐτά, καθὼς καὶ μέ τὸν Χριστιανὸ φιλόσοφο Προαιρέσιο, τὸν ὁποῖον ὅταν ἀργότερα ὡς αὐτοκράτορας ἀπαγόρευσε τὴ διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ Χριστιανούς, τὸν ἐξαίρεσε τι-μητικῶς ἐπιδεικνύοντας σεβασμὸ στὸν παλιὸ καὶ καταξιωμένο, ἂν καὶ συνειδη-τὸ Χριστιανό, δάσκαλό του. Ἡ σύντομη διαμονὴ του στήν Ἀθήνα καὶ τὰ ἰσχυρά βιώματα πού ἀπεκόμισε ἦταν ἡ τελευταία φάση τῆς συγκροτήσεώς του πρὶν γί-νει αὐτοκράτορας καὶ ξεκινήσει τὴν ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ πολεμικὴ του, φθάνοντας στο σημεῖο νὰ τον χαρακτηρίσει μάλιστα ὡς «ἀθεότητα»!

Δέν εἶναι ἀντικείμενο τῆς παρούσας ἐργασίας, ἀλλὰ ἅς μᾶς ἐπιτραπεῖ ἀ-κροθιγῶς νὰ θίξουμε τὸ γεγονὸς ὅτι ἂν δέν συναπτόταν ὁ Ἑλληνισμὸς στὸν Χριστιανισμό μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν Ἀγίων καὶ Θεοφόρων Καππαδοκῶν Πατέ-ρων καὶ τῶν μετὰ ἀπὸ αὐτούς, τότε θὰ εἶχε εὐτελιστεῖ ὡς δεκανίκι τῶν ἀνατο-λικῶν θρησκειῶν, μέ πλήρη ἀπώλεια τῆς λογικῆς του συγκροτήσεως καὶ ὑπο-ταγὴ του σέ θεουργικά συστήματα. Αὐτὸ γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τῶν Ἑλλήνων Πατέρων στὴ σωτηρία τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, σέ βάσεις ὑγιεῖς καὶ μέ πρόταγμα τὸν κριτικὸ λόγον καὶ φιλοσοφικὸ στοχασμό.

Ἄν θελουμε νὰ δοῦμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ τοὺς δύο Στηλιτευτικούς τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ, θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι οὐ-σιαστικά, ἂν καὶ δύο, ἀποτελοῦν μία ἐνότητα. Ὁ Πρόλογος βρίσκεται στὸν πρῶ-το Στηλιτευτικὸ κι ὁ Ἐπίλογος στὸν δεύτερο. Ὁ πρῶτος ἀσχολεῖται μέ τὴν ἀπα-ράδεκτη ἠθικά

προσωπικότητα τοῦ Ἰουλιανοῦ, ξεκινῶντας ἀπό τὰ παιδικά του χρόνια καί περιγράφοντας τή βαθμιαία μεταστροφή του στήν εἰδωλολατρεία. Περιγράφει τή διακυβέρνησή του ὡς Καίσαρας στή Γαλατία, καθώς και τήν ἀν-ταρσία του ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίου, ἡ ὁποία ἐνῶ ἀποτυγχάνει, τελικά ὁ Ἰου-λιανός γίνεται Αὐτοκράτορας χάρις στόν τυχαῖο θάνατο τοῦ Κωνσταντίου. Αὐ-τό τόν διευκολύνει στό νά ἐκδηλώσει τήν ἀποστασία του ἀνοικτά. Ποιός; Ὁ χει-ροθετημένος ἀπό τήν Ἐκκλησία «Ἀναγνώστης τῶν Γραφῶν», Ἰουλιανός! Ὁ Γρη-γόριος μάλιστα σχολιάζει πῶς ἡ ἀποστασία ξεκίνησε μέ θυσία στό παλάτι, κα-τά τή διάρκεια τῆς ὁποίας σχηματίστηκε στά σπλάγχνα τοῦ σφαγίου ὁ Τίμιος Σταυρός, κάτι τό ὁποῖο ὅμως, δέν συνέτισε τόν Ἰουλιανό, οὔτε τόν ἀποθάρρυνε ἀπό τό σκοπούμενο ἐγχείρημά του. Στή συνέχεια ὁ Γρηγόριος περιγράφει τίς δι-ώξεις τῶν Χριστιανῶν καί τόν ἐξοβελισμό τους ἀπό τό παλάτι καί τόν στρατό. Ἀναφέρεται στούς μάρτυρες τῶν διωγμῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ, στίς ἀποπειραθεῖσες μεταρρυθμίσεις, ἀκόμη καί στήν ἀπόπειρα δημιουργίας παγανιστικῆς «Ἐκκλη-σίας». Τά ὑπόλοιπα ἀναφέρονται στόν δεύτερο Στηλιτευτικό, ὅπου περιγράφε-ται ἡ δόλια ἀπόπειρα ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντα, ὡς προσπά-θεια προσεταιρισμοῦ ὡς συμμάχων του τῶν Ἰουδαίων, καθώς καί ἡ ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀπό τήν περιγραφή τῆς ἀποτυχημένης ἐκστρατείας ἐνα-ντίον τῶν Περσῶν καί μετά, ὁ Γρηγόριος χρησιμοποιεῖ προφανῆ εἰρωνεία γιά νά ἀπομειώσῃ τό ἐπιχείρημα τῶν ἐθνικῶν ὅτι ὁ Ἰουλιανός ὑπῆρξε σπουδαῖος στρατηγός. Ἀναφέρεται στό ζήτημα τοῦ θανάτου του καί καταλήγει ἀποδομῶ-ντας πλήρως τήν προσωπικότητα τοῦ Ἰουλιανοῦ, προκειμένου νά ἀντιμετωπί-σει τήν ἐπιχείρηση θεοποιήσεώς του ἀπό παγανιστικούς κύκλους. Πανηγυρίζει γιά τή νίκη τῆς Ἐκκλησίας, παρά ταῦτα κάνει ἔκκληση γιά μετριοπάθεια καί ἀ-ποφυγή πράξεων ἀντεκδικήσεως, ὥστε οἱ Χριστιανοί νά μή δικαιώσουν τήν ἐ-ναντίον τους κατηγορία ὅτι προβαίνουν σέ πράξεις ἀπαράδεκτες. Κάποιοι ἐρ-μηνεύουν τήν ἐπίκληση αὐτή τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὡς ἀπόδειξη ὅτι οἱ Χριστιανοί εἶχαν τή σχετική προδιάθεση ἀνταποδώσεως. Δέν μπορούμε ὅ-μως, νά κατηγορήσουμε γι' αὐτό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἂν καί ἱστορικά φαι-νόμενα ἀντεκδικήσεως προκαλοῦνται καί καλλιεργοῦνται ἀπό ἀρειανικούς κύ-κλους. Αὐτό τό τονίζουμε γιατί μετά τή σύντομη βασιλεία τοῦ ἀνεκτικοῦ Ἰοβι-ανοῦ, ὁ ὁποῖος ἦταν Ὁρθόδοξος, ἔχουμε αὐτοκράτορα στήν Ἀνατολή τόν Οὐά-λη, ὁ ὁποῖος συνεχίζοντας τή φιλοαρειανική πολιτική τοῦ Κωνσταντίου, ἀπο-πειρᾶται ἐπεμβάσεις στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀντι-προτείνει ὁλοκληρωτική ἀντιπαράθεση βασισμένη σέ ἐπιχειρήματα, μέ τόν νε-οπαγανισμό τοῦ Ἰουλιανοῦ, χωρίς μέτρα κατά τῶν ὁπαδῶν του. Ἐφαρμόζει οὐ-σιαστικά, καί ἀναδεικνύει τήν ἀρχή πολιτικῆς θεολογίας τοῦ Ἀμβροσίου Μεδιο-λάνων: *imperator intra ecclesiam, non supra ecclesiam*.

Κάτι ἀκόμη. Ἀναφερθήκαμε παραπάνω στήν προσπάθεια τοῦ Ἰουλιανοῦ νά

προσεταιριστεί ως συμμάχους τούς Ιουδαίους, μέ τήν απόπειρα άνοικοδομή-σεως τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντα. Ἡ προσπάθεια αὐτή εἶχε καί ἕνα ἄλλο σκέλος. Ὁ Ἰουλιανός, μολονότι ἄκρως ἐπιρρεπής στή γοητική, τή μαγεία καί τά ἔθνικά μυστήρια, εἶχε ἀπορρίψει τήν ἀλληγορική μέθοδο ἐρμηνείας τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἀμφισβητώντας τήν ἐνότητα καί συνέχεια Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης. Αὐτό θά ἀποτελέσει θεωρητικό ἐργαλεῖο στήν προσπάθειά του νά καλλιεργήσῃ τή σύγκρουση μεταξύ Χριστιανῶν καί Ἰουδαίων, καθώς κατηγοροῦσε ἀνοικτά τούς Χριστιανούς ὅτι παρερμήνευαν τήν Παλαιά Διαθήκη, προκειμένου νά βροῦν ἔρεισμα καί νά μπορέσουν νά καταξιώσουν τήν Πίστη τους ὡς μία ἀπό τίς παλαιές καί θεσμικά ἀποδεκτές θρησκείες. Ἐτσι δικαιολογεῖται ἡ ἐπίθεσή του στό βιβλίον τῆς Γενέσεως καί στό πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ. Θεωροῦσε ὅτι ἔτσι ἐπιτύγχανε δύο στόχους: α. Τήν ὑπονόμευση τῆς θεσμικῆς-κοινωνικῆς θέσεως καί παρουσίας τῆς Ἐκκλησίας στή νομοθεσία καί τήν κοινωνία, καί β. Τήν ἀπα-ξίωση τοῦ Βιβλίου τῆς Γενέσεως ἔναντι τῆς ἐλληνικῆς κοσμογονίας μέ ἐπιχειρήματα τῶν Κέλσου, Πορφυρίου καί Ἰαμβλίου. Ἡ θεωρητική αὐτή προσπάθεια τοῦ Ἰουλιανοῦ δικαιολογεῖ τόν μετ' ἐπιτάσεως τονισμό στά ἔργα ὅχι μόνον τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀλλά ὅλων τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων καί τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ὅτι κατά τήν ἐκκλησιαστική μας παράδοση, στίς χριστολογικές διατυπώσεις τονίζεται ἡ ἐνότητα τοῦ Μυστηρίου τῆς Θείας Οἰκονομίας μέ τήν ἀποκάλυψη τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί τήν ἀποειδωλοποίηση τῆς κτίσεως, ὅπου κυριαρχεῖ φωτοδοτικά καί ἁγιαστικά ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης.

Ἡ ὑποταγή τῆς σκέψεως τοῦ Ἰουλιανοῦ σέ σκοπιμότητες πού ἐξυπηρετοῦσαν τήν ἐμμονή του ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδυνάμωσαν τή θεωρητική του ἐνασχόληση. Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, ἡ ἀνάγκη πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς καί συνδέσεώς της μέ τά ὑπαρξιακά ἐρωτήματα καί τή λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου στό πλαίσιο τῆς φιλοσοφικῆς, θεωρητικῆς ἐνασχολήσεως δέν μπόρεσε νά συγκροτηθεῖ σέ ὀλοκληρωμένη πρόταση ζωῆς, τήν ἴδια στιγμή πού ἡ Ἐκκλησία ἀντίθετα μποροῦσε νά προσφέρει τήν ἀμεσότητα καί σύσσωμη ἐνότητα τόσο κατά τήν Θεία Εὐχαριστία, ὅσο καί κατά τήν καθημερινή πράξη μέ τήν ὑποστασιοποίηση τοῦ κηρύγματος τῆς φιλάνθρωπίας καί τῆς ἐφαρμοσμένης ἀγάπης, τό ὁποῖο προσπάθησε νά ἀντιγράψῃ ὁ Ἰουλιανός χωρίς ἐπιτυχία, ἀποτυγχάνοντάς ἔτσι καί ὡς φιλόσοφος καί ὡς αὐτοκράτορας (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος Δ', 111, PG 35,548 C).

Στίς ἴδιες ἀρχές, λίγα χρόνια μετά, ὁ Ἅγιος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας παίρνει τή σκυτάλη καί συνεχίζει τόν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ νεοπαγανισμοῦ στήν περιοχή του, ὑπό τή σαφεῆ ἐπίδραση ὅμως, τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας συγγράφει μιά πραγματεία ἀντιρρητική σε τουλάχιστον εἴκοσι βιβλία, ἀπό τά ὁποῖα ἀκέραια σώζονται τά δέκα, ἐνῶ

σώζονται αποσπάσματα από άλλους έννέα λόγους του. Τά συγγράμματά του αποτελούν συστηματική στήλη για τήν άναίρεση τών θέ-σεων καί τής πρακτικής τοῦ Ἰουλιανοῦ σέ επίπεδο τόσο θεουργικῆς, ὅσο καί στοιχειακῆς ἐρμηνείας τῆς εἰδωλολατρίας. Μέ αὐτά ὁ Ἅγιος Κύριλλος ἀναιρεῖ συστηματικότερα τίς βασικές θέσεις τοῦ Ἰουλιανοῦ στό ἔργο του «Κατὰ Χριστι-ανῶν», τό ὁποῖο ὁ Ἰουλιανός συνέγραψε μεταξύ τῶν ἐτῶν 362-363 στήν Ἀντιό-χεια. Ὁ Ἅγιος Κύριλλος ἔχει τήν τόλμη νά παραθέσει ἐκτενῆ ἀποσπάσματα, ἂν ὄχι καί τό σύνολο τοῦ ἔργου τοῦ Ἰουλιανοῦ κατά παραγράφους, προκειμένου νά ἀκολουθήσει ἡ συστηματική ἐκ μέρους του παράθεση ἐπιχειρημάτων για τήν ἀνάδειξη τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καί τήν κατίσχυση ἔναντι τῶν ἀντίθε-ων δοξασιῶν. Ὁ Ἅγιος Κύριλλος ἀνακατατάσσει τή δομή τῶν λόγων τοῦ Ἰουλι-ανοῦ προκειμένου νά συστηματοποιήσει τά δικά του ἀναιρετικά ἐπιχειρήματα, ἐνῶ ἀρνεῖται νά ἀναπαράγει ἐκφράσεις λειδωρίας κατά τοῦ Χριστοῦ, μένοντας μόνο στήν παράθεση θέσεων. Βασιζόμενος στά σωζόμενα τμήματα τῶν λόγων τοῦ Ἁγίου Κύριλλου, ὁ Neumann στά 1880 ἀποκατέστησε τόν ἀρχικό λόγο τοῦ Ἰουλιανοῦ. Αὐτό για νά κατανοήσουμε τό ὅτι ὁ Ἅγιος Κύριλλος δέν φοβᾶται τό ἔργο τοῦ ἀντιπάλου του, ἀλλά τό παραθέτει μέ χαρακτηριστική ἄνεση για νά τό ἀναιρέσει. Ἐν καί πλέον ἐπιθετικός ὁ Ἅγιος Κύριλλος στόν λόγο του, παρά ταῦτα ἔναντι τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ δέν ξεσηκώνει τούς Χριστιανούς τῆς Ἀλεξανδρείας, κάτι σύνηθες σέ ὅσους προέρχονταν ἀπό ἀρειανικούς κύκλους, παρά ζητᾶ ἀπό τόν Αὐτοκράτορα Θεοδόσιο τόν Β΄, τήν προστασία τῶν νόμων ὥστε νά καταπολεμηθεῖ ἡ κρυφή λατρεία καί ἡ κοινωνική ὑποκρισία πού ὁδη-γεῖ πολλούς Ἀλεξανδρινούς τήν ἡμέρα νά ἐμφανίζονται στούς χριστιανικούς ναούς καί τό βράδυ νά ξεθάβουν ἐδῶλια καί νά προβαίνουν σέ νεοπαγανιστι-κές τελετές.

Ἀπό τόν Ἅγιο Κύριλλο καί τά παρατιθέμενα ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου τοῦ Ἰουλιανοῦ πληροφορούμαστε μέ σαφήνεια τίς βασικές θέσεις του. Ὁ Ἰουλιανός πιστεύει σέ ἕναν ὑπέρτατο θεό, δίκην αὐτοκράτορα, πού κυβερνᾷ τόν κόσμο. Κάτω ἀπό αὐτόν τόν ἕναν, ἄρρητο θεό βρίσκονται, κατά τόν Ἰουλιανό, ἀκτινω-τά διατεταγμένοι οἱ «ἐθνικοί θεοί». Κάθε τέτοιος, ὑποκείμενος στόν ὑπέρτατο θεό θεός, ἔχει ὑπό τήν προστασία του ἕνα καθορισμένο ἔθνος τῆς οἰκουμένης, τό ὁποῖο φέρει καί τά χαρακτηριστικά τοῦ ἀντίστοιχου προστάτη του. Τηρου-μένων τῶν ἀναλογιῶν, τά κατά Ἰουλιανό ἔθνη μοιάζουν μέ τίς πλατωνικές ιδέ-ες καί ἀντιστοίχως διαθέτουν ἀναλλοίωτα χαρακτηριστικά. Κατά τόν Ἰουλιανό, ὁ Θεός τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ἕνας τέτοιος, δευτερεύων Θεός, σέ καμία περίπτωση παντοδύναμος, ὁ ὁποῖος δέν θά μπορούσε νά ταυτιστεῖ μέ τόν ὕπα-το δημιουργό τοῦ σύμπαντος, οὔτε εἶχε πεδίο δράσεως τήν οἰκουμένη. Κατά τόν Ἰουλιανό πάντα, ἀπό τά ἴδια τά κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀποδεικνύεται ζηλόφθοнос κι ἐκδικητικός κι ἐπομένως, δέν ἑναρμονίζεται μέ τίς ἀπόψεις τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι δέν μπορούσαν

νά δεχθοῦν τήν ἐμφάνιση φθό-νου στή θεϊκή οὐσία. Ἐπιπλέον, ὁ Ἰουλιανός δηλώνει ὅτι σέβεται τή θρησκεία τῶν Ἑβραίων καί τά θρησκευτικά τους ἤθη, ἀλλά δέν μπορεί νά συνδέσει τούς Χριστιανούς μαζί τους, ὡς προερχόμενους ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη γιατί δέν ἀπαντοῦν πουθενά σέ αὐτήν. Τό κρίσιμο ἐδῶ εἶναι ὅτι ὁ Ἰουλιανός ἀποτελεῖ πο-λύτιμο σύμμαχό μας στίς νεώτερες θεωρήσεις, κυρίως προτεσταντικές περί Ἰουδαιοχριστιανισμοῦ, καθώς διακρίνει σαφῶς τίς δύο θρησκευτικές παραδό-σεις, τίς ὁποῖες ὄχι μόνο δέν ταυτίζει, ἀλλά καί θεωρεῖ ἀντιθετικές. Καταλήγει τελικά στό ὅτι οἱ Χριστιανοί βρίσκονται ἐκτός θεϊκοῦ νόμου. Δέν ἀποτελοῦν ἐνιαῖο ἔθνος ὥστε νά ἔχουν δικό τους κηδεμόνα θεό, δροῦν παρασιτικά ἐπεκτεινόμενοι σέ ὅλα τά ἔθνη μέ ἀποτέλεσμα νά προκαλοῦν τούς προστάτες θεούς ὅλων τῶν ἐθνῶν καί συνεπῶς δέν ἔχουν δικαίωμα ὑπάρξεως.

Νομίζω ὅτι περιττεύει ἡ παράθεση τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, καθώς εἶναι αὐτονόητη ἡ ἀναίρεση ὅλων τῶν ἀνωτέρω. Τό μόνο πού πρέπει ἴσως, νά τονισθεῖ εἶναι ὅτι ἐν ὄψει τῶν αὐτονομιστικῶν τάσεων πού πάντα ὑπέβασκαν καί πολλές φορές ἐκδηλώνονταν μέ βίαιο τρόπο στήν Ἀλεξάνδρεια, οἱ θεωρήσεις τοῦ Ἰουλιανοῦ δικαιολογοῦν τήν εὐρεία διάδοσή τους στήν περιοχή, ὅπως ἐπίσης καί τό γιατί μεγάλοι ἀριθμοί κατοίκων τῆς περιοχῆς προσχώρησαν εὐκαιρείας δοθείσης στό Ἰσλάμ. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, ἡ ἀναίρεση τῶν θέσεων τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπό τόν Ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας ὑπηρετοῦσε καί τό ὄραμα ἐνότητος τῆς αὐτοκρατορίας, κατὰ τό πρότυπο τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, στή βάση τῆς κοινῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, τῆς ἴδιας Πίστεως στόν Ἕνα Θεό καί τῶν πλουσίων καί ἀνεκτῶν πολιτιστικῶν στοιχείων.

